



Βιβλιοκριτική

Every Note Counts: The Story of Nordoff-Robbins Music Therapy

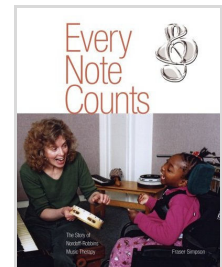
Fraser Simpson

Από τη Μαρία Φρουδάκη

Every Note Counts: The Story of Nordoff-Robbins Music Therapy

Fraser Simpson

London: James and James (2007)
119 σσ, ISBN: 978-1-903942-79-6



Η **Μαρία Φρουδάκη** είναι μουσικοθεραπεύτρια εκπαιδευμένη στην προσέγγιση των Nordoff-Robbins. Έχει δημιουργήσει πολλές θέσεις μουσικοθεραπείας στην Ελλάδα σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς υγείας, ψυχικής υγείας, ειδικής αγωγής και απεξάρτησης. Είναι ιδρυτικό μέλος της μη κερδοσκοπικής εταιρίας *Musicing* για την υποστήριξη της Nordoff-Robbins μουσικοθεραπείας στην Ελλάδα. Έχει λάβει μέρος ως προσκεκλημένη εισηγήτρια σε επιστημονικά συνέδρια και έχει διδάξει σε πανεπιστημιακούς φορείς. Είναι πτυχιούχος του Μαθηματικού Τμήματος του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Email: musictherapy@musicing.gr

Σημείωση της συγγραφέως: Με αφορμή το αφιέρωμα του *Approaches* στον Clive Robbins, γράφεται το κείμενο αυτό με στόχο διττό: να αποχαιρετίσει τον τελευταίο μουσικό ελευθεροποιό¹, αλλά και να παρουσιάσει το βιβλίο *Every Note Counts* του Fraser Simpson² ως το οικογενειακό άλμπουμ της

Nordoff-Robbins μουσικοθεραπείας υπογραμμίζοντας έτσι τη συνεισφορά του Clive Robbins στην ιστορία της μουσικοθεραπείας. Σκέψεις και προτάσεις που διατυπώνονται στην παρούσα βιβλιοκριτική επιχειρούν να εντάξουν και το ελληνικό μουσικοθεραπευτικό τοπίο στην ευρύτερη εικόνα.

¹ Ελευθεροποιός, ο επάγων ελευθερία (Δημητράκος 1951). Ο χαρακτηρισμός του Clive Robbins ως ελευθεροποιού υποστηρίζεται μέσα στο κείμενο.

² Ο Fraser Simpson πριν από περίπου δέκα χρόνια ανέλαβε το τεράστιο εγχείρημα της μελέτης και καταγραφής της ιστορίας της Nordoff-Robbins μουσικοθεραπείας από τις πρώτες της ημέρες – στη δεκαετία του '50 - μέχρι και το χρόνο διεξαγωγής της έρευνάς του – που ολοκληρώθηκε το 2004 περίπου. Ως αποτέλεσμα αυτής της σημαντικής προσπάθειας το 2007 εξέδωσε το βιβλίο *Every Note Counts: The Story of Nordoff-Robbins Music Therapy*. Τα δεδομένα που κατόρθωσε να συλλέξει μέσα από συνεντεύξεις ήταν πολύ περισσότερα από εκείνα που τελικά παρουσιάστηκαν και έτσι το 2009 εκδόθηκε το *The Nordoff-Robbins Adventure: Fifty Years of Creative Music Therapy* – το οποίο παρουσιάστηκε σε προηγούμενο

Αν υπάρχει μία λέξη που θα θυμάμαι από τον Clive αυτή είναι η λέξη *γενναιοδωρία*. Συνήθιζε να τη χρησιμοποιεί³ με τρόπο καθηλωτικό, συχνά μιλώντας για τη μουσική και τη μουσικοθεραπεία. Ας σκεφτούμε λοιπόν τη μουσική ως μια γενναιοδωρή πράξη και ευθύς αμέσως έχουμε τη βασική ιδέα που λειτούργησε ως μοχλός δράσης

τεύχος του *Approaches* (βλ. Φρουδάκη 2009) – ως συμπληρωματική και πολύ πιο αναλυτική έκδοση.

³ Για του λόγου το αληθές, η λέξη γενναιοδωρία εμφανίζεται και στα δύο προλογικά σημειώματα του Clive για τα δύο βιβλία του Fraser Simpson (2007, 2009) αντίστοιχα.

και οδήγησε στο συναρπαστικό ταξίδι της *Δημιουργικής Μουσικής Θεραπείας* (Creative Music Therapy)⁴.

Στο *Every Note Counts* η φωτογραφία του εξωφύλλου αποτελεί ένα 'ζωντανό' στιγμιότυπο από μια συνεδρία μουσικοθεραπείας. Παρουσιάζει ένα 'καθρέπτισμα' ανάμεσα στη μουσικοθεραπεύτρια και σε ένα κορίτσι το οποίο ανοίγει την πόρτα της στιγμής εκείνης, της δίνει διάρκεια και σχεδόν μπορείς να ακούσεις τις νότες που συνθέτονται 'στο εδώ και τώρα'. Είναι μια εξαιρετική εισαγωγή στο περιεχόμενο του βιβλίου.

Η απόδοση του τίτλου στην Ελληνική γλώσσα, *Κάθε Νότα Μετράει*, αποτελεί φράση η οποία μπορεί να ερμηνευτεί με πολύ διαφορετικούς τρόπους. Κάθε νότα μετράει διότι έχει σημασία, αξία και νόημα· είναι σημαντική, διότι προσφέρει, διότι είναι μια κίνηση ζωής· συναθροίζεται στις προηγούμενες αλλά είναι διαφορετική και φέρνει αλλαγές. Επίσης, κάθε νότα μετράει διότι κοστίζει... και ένα σωρό άλλες επιλογές, που ο αναγνώστης καλείται να ανακαλύψει. Όλα τα παραπάνω αποδεικνύονται αληθή μέσα από τις σελίδες του βιβλίου.

Ο επεξηγηματικός τίτλος, *The Story of Nordoff-Robbins Music Therapy*, θέτει το πλαίσιο συγγραφής του συγκεκριμένου βιβλίου. Σύμφωνα και με τον πρόλογο του συγγραφέα, το βιβλίο τούτο αποτελεί τη βιογραφία ενός οργανισμού – του οργανισμού Nordoff-Robbins. Η ιστορία της Nordoff-Robbins μουσικοθεραπείας καταγράφεται και παρουσιάζεται με τρόπο μεστό και αξιόπιστο.

Η διήγηση αυτή είναι άραγε ένα παραμύθι, ένα ιστορικό, μια χρονογραφία ή μια ιστορία; Το βιβλίο είναι ένα οικογενειακό άλμπουμ, ένα λεύκωμα ή μια εγκυκλοπαίδεια; Ο Fraser Simpson καταφέρνει να συλλέξει με συγκριτική μελέτη αναλυτικά στοιχεία για το ιστορικό του οργανισμού Nordoff-Robbins και παρουσιάζει βήμα προς βήμα την επίτευξη του συγκεκριμένου, πολύπλοκου εγχειρήματος. Το αποτέλεσμα της δουλειάς του θα μπορούσε να χαρακτηριστεί με όλους τους παραπάνω τρόπους.

Είναι ευχάριστη έκπληξη να διαπιστώνει κανείς τον ενεργό ρόλο που έπαιξε η μουσική βιομηχανία και οι ίδιοι οι μουσικοί στην εξέλιξη της ιστορίας της Nordoff Robbins μουσικοθεραπείας στο Ηνωμένο Βασίλειο. Στο βιβλίο περιλαμβάνονται ονόματα και φωτογραφίες όλων όσων βοήθησαν με παροχή έργου ή οικονομικών πόρων, κι έτσι αναγνωρίζεται δημοσίως το σημαντικό έργο του

χορηγικού μηχανισμού που δημιουργήθηκε για την υποστήριξη του οργανισμού Nordoff-Robbins.

Οι πρωτοπόροι εμπνευστές και γεννήτορες της συγκεκριμένης μουσικοθεραπευτικής προσέγγισης, ο Paul Nordoff και ο Clive Robbins αποτελούν και τις δύο πατρικές φιγούρες. Η κοινή τους ιστορία ξεκινάει με μουσική. Ο Clive μαγεύεται στο άκουσμα ενός πιάνου. Ο Paul είναι ο πιανίστας. Και αυτή η πρώτη συνάντηση αποτελεί την αρχή όσων επακολούθησαν. Μετά από δεκαεπτά χρόνια συνεργασίας και το θάνατο του Paul το 1976, ο Clive θα παραμείνει για ακόμη τριάντα πέντε χρόνια η μόνη πατρική φιγούρα και αναμφισβήτητα ένας 'αρκετά καλός πατέρας'⁵ για τη μουσικοθεραπευτική του οικογένεια.

Μέσα από τα λεγόμενα του ίδιου στο προλογικό σημείωμα του βιβλίου, διαφαίνεται η άποψή του για την αφετηρία γέννησης της θεωρίας τους. Οι δύο γεννήτορες δεν είναι οι δύο άνθρωποι⁶ (δηλαδή ο Paul Nordoff και Clive Robbins), αλλά δύο βαθιά ανθρώπινα συναισθήματα: η αγάπη για τη μουσική και το ουσιαστικό ενδιαφέρον για τους ανθρώπους με ειδικές ανάγκες. Η αγάπη για τη μουσική και η έγνοια του συνανθρώπου μας είναι συναισθήματα που όλοι νιώθουμε σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, και μέσα από αυτό το συναισθηματικό κανάλι μπορούμε να επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε τη μουσικοθεραπευτική επιστήμη με αμεσότητα και ουσία.

Στο ελληνικό κοινό – δυστυχώς αναφέρομαι και στους επαγγελματίες υγείας – συχνά επικρατεί η αντίληψη ότι η μουσικοθεραπεία αποτελεί κάτι το σιβυλλικό ή εξωτικό⁷. Η στάση αυτή πολλές φορές παραπλανά κι εμάς τους ίδιους τους μουσικοθεραπευτές, με αποτέλεσμα να αλλοιώνουμε τον τρόπο που επικοινωνούμε τη δουλειά μας, προκειμένου να ενταχθούμε στο εξορισμό 'εξωτικό' ή ακατανόητο. Άλλες φορές πάλι μπορεί να νιώθουμε ματαιωμένοι, όταν δεν καταφέρνουμε να συναντήσουμε τις 'εξωτικές' ή και ακατανόητες προσδοκίες των συνομιλητών μας...

Ο Fraser Simpson βγαίνοντας εντελώς από αυτή την προβληματική, πετυχαίνει να παρουσιάσει τον κλάδο της μουσικοθεραπείας απλά και να το φέρει στα δεδομένα ακόμα και του πλέον 'ανειδίκευτου' ενδιαφερόμενου. Ο συγγραφέας αποδεικνύεται ένας τεχνίτης του απλού λόγου και έτσι, σταδιακά, αποκαλύπτεται στον αναγνώστη ένα όμορφο και μεστό βιβλίο, γραμμένο με αγάπη και μεράκι, το οποίο μπορεί να απολαύσει.

⁴ Η προσέγγιση των Nordoff και Robbins παρουσιάζεται από τους εμπνευστές της το 1977 με το όνομα *Δημιουργική Μουσική Θεραπεία* (Creative Music Therapy) σε ένα βιβλίο που παραμένει πάντα επίκαιρο και πρωτοποριακό (Nordoff & Robbins 1977).

⁵ Αναφορά στον όρο 'good enough mother' του Winicott (1971).

⁶ Βλ. Φρουδάκη (2009).

⁷ Η επιλογή της λέξης 'εξωτικός' εδώ γίνεται με αφορμή πραγματικά περιστατικά σε χώρους εργασίας.

Διάσπαρτα μέσα στο βιβλίο παρουσιάζονται δέκα συνοπτικές μουσικοθεραπευτικές μελέτες περίπτωσης, που δίνουν σαφή εικόνα του κλινικού έργου. Έτσι, και ο ελάχιστος υποψιασμένος αναγνώστης έρχεται σε επαφή με μικρές μουσικοθεραπευτικές ιστορίες. Επίσης, διάσπαρτα στο κείμενο εμφανίζονται κατατοπιστικά σημειώματα, τα οποία βοηθούν τον αναγνώστη να γνωρίσει πρόσωπα, ιδέες ή καταστάσεις, που έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο στην πλοκή της ιστορίας.

Θα ήταν παράληψη να μην αναφερθεί κανείς στις περίπου διακόσιες φωτογραφίες που συνοδεύουν αυτό το βιβλίο. Οι εκφράσεις των προσώπων αποπνέουν αγάπη και γενναιοδωρία – για την οποία μιλούσε ο Clive –, οι στιγμές σε ταξιδεύουν στην ιστορία και το ταξίδι των πρωταγωνιστών στο χρόνο γίνεται μια συναρπαστική περιπέτεια: η περιπέτεια των Nordoff και Robbins⁸.

Στο βιβλίο αυτό το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον συγκατοικούν αρμονικά υπό το βλέμμα του παρατηρητή, ερευνητή και συγγραφέα, και η εικόνα αυτή μεταφέρεται έντεχνα στον αναγνώστη. Το τρίπτυχο κλινική πράξη – εκπαίδευση – έρευνα δεσπόζει σε όλη την πορεία της συγκεκριμένης μουσικοθεραπευτικής προσέγγισης από τις πρώτες μέρες μέχρι και σήμερα. Και πάντα στο κέντρο της αρχικής και βασικής ιδέας είναι ο *Homo Musicus*⁹, ο άνθρωπος που συνειδητοποιεί την ύπαρξή του μέσα από τη μουσική.

Με την ανάγνωση του βιβλίου δημιουργείται η ελπίδα πως η μουσικοθεραπεία, έτσι όπως περιγράφεται εν τη γενέσει της, μπορεί κατ' αρχάς να γίνει πλήρως κατανοητή, και στη συνέχεια να αντιμετωπιστεί από τον αναγνώστη και το συνάδελφο επαγγελματία υγείας, με θετικό ενδιαφέρον για το κλινικό και επιστημονικό της έργο.

Η συγγραφή ενός τέτοιου βιβλίου μπορεί να θεωρηθεί ενέργεια παράτολμη, την οποία ο Fraser Simpson έφερε σε πέρας με τρόπο ζηλευτό. Η ιστορία μέχρι τώρα είχε τη μορφή της παράδοσης που διαδιδόταν από στόμα σε στόμα. Η απώλεια των μουσικοθεραπευτών της πρώτης γενιάς αλλάζει πολύ τα δεδομένα και έτσι η *μη συγγραφή ενός τέτοιου βιβλίου θα ήταν σίγουρα απόπειρα*. Για το λόγο αυτό εύσημα πρέπει να αποδοθούν στην Pauline Etkin, διευθύντρια του οργανισμού Nordoff Robbins στην Αγγλία, η οποία είχε την αρχική ιδέα της συγγραφής της ιστορίας της Nordoff-Robbins

⁸ Αναφορά στον τίτλο του βιβλίου (Fraser 2009).

⁹ Είναι η καίρια ιδέα του έργου του Zuckerkandle 'The man the musician' στην οποία αναφέρεται ο Clive Robbins (2005) στο βιβλίο του *A Journey to Creative Music Therapy* και αποτελεί βασική έννοια για την φιλοσοφία της Nordoff-Robbins προσέγγισης.

μουσικοθεραπείας και την στήριξε θερμά μέχρι την υλοποίησή της.

Με το βιβλίο αυτό ανοίγεται ένας καινούριος δρόμος στη βιβλιογραφία της μουσικοθεραπείας. Το *Every Note Counts* είναι το πρώτο ιστορικό βιβλίο για τη μουσικοθεραπεία. Και το χαρακτηρίζω ιστορικό όχι μόνο γιατί αναφέρεται στην ιστορία – βιβλία που αναφέρονται στην ιστορία υπάρχουν και άλλα, και επίσης για τη συγκεκριμένη προσέγγιση υπάρχει το βιβλίο του Clive Robbins¹⁰. Το χαρακτηρίζω ιστορικό διότι η ιστορία δεν εμφανίζεται ως διήγηση ενός πρωταγωνιστή της ιστορίας, αλλά παρουσιάζεται μέσα από την αξιόπιστη ματιά ενός μελετητή.

Γράφοντας συνειδητοποιώ πως παρουσιάζω στον αναγνώστη ένα βιβλίο που μόνο από το διαδίκτυο μπορεί να προμηθευτεί. Περιδιαβαίνοντας τα βιβλιοπωλεία, με λύπη διαπιστώνω πόσο άδεια είναι τα ράφια που αντιστοιχούν σε βιβλία σχετικά με το αντικείμενο της μουσικοθεραπείας. Αυτό το γεγονός αποτελεί μια πραγματικότητα που ενδεχομένως μέσα από περισσότερα αιτήματα αναγνωστών προς τους εκδοτικούς οίκους να μπορούσε να αλλάξει.

Δε θα μπορούσα να κρύψω την ικανοποίησή μου για την έλευση ενός τέτοιου βιβλίου – οι συνεργάτες και συνάδελφοί μου το γνωρίζουν ήδη... Η ικανοποίηση αυτή πηγάζει από το γεγονός πως δουλεύοντας - επί δέκα χρόνια - σε μια χώρα όπου η ειδικότητα της μουσικοθεραπείας βρίσκεται ακόμη στα σπάργανα, με το δεδομένο αυτού του βιβλίου δε θα χρειαστεί ποτέ πια να θεωρηθώ 'γραφική' ισχυριζόμενη πως η μουσικοθεραπεία έχει ιστορία πενήντα και χρόνων. Τα γραπτά μένουν! Και οι φωτογραφίες πείθουν! Για το λόγο αυτό εισηγούμαι την επανέκδοση του βιβλίου σε μέγεθος τσέπης, για να το έχω πάντα μαζί μου...

Επίσης, δεν μπορώ να κρύψω τη διάθεσή μου πολλές φορές να το ανοίξω για να δω τα πρόσωπα, τους δασκάλους, τους μέντορες, τους στοχαστές, τους μουσικούς, μικρούς και μεγάλους και να αφεθώ στην περιπλάνηση της μουσικής αυτής οικογένειας στο χρόνο.

Παίζοντας με τη λέξη γενναιοδωρία - ο παρέχων γενναία δώρα – το λεξικό με παρέπεμψε στη λέξη ελεύθεριος – ο φερόμενος ως ελεύθερος, ο μη εξαρτώμενος από εξουσία άλλου¹¹. Είναι σαφές μέσα από τη διήγηση των δύο βιβλίων του Fraser Simpson (2007, 2009) πως η προσέγγιση των Nordoff και Robbins διατήρησε πάντα την ελευθερία της στο στοχασμό και την κλινική πράξη, και ενώ μπολιάστηκε με ιδέες και θεωρίες

¹⁰ Στο βιβλίο του *A Journey to Creative Music Therapy* (Robbins 2005), ο Clive διηγείται το οδοιπορικό στην συνεργασία του με τον Paul Nordoff και τη δημιουργία της θεωρίας τους.

¹¹ Βλ. Δημητράκος (1951).

από άλλα πεδία δεν ‘προσαρτήθηκε’ σε αυτές ούτε και τις ακολούθησε υποτάσσοντας τη μουσική σε αυτές. Και για αυτό η προσέγγιση αυτή θεωρείται η ξεκάθαρα μουσικοκεντρική προσέγγιση, η πρώτη που βασίστηκε στο μουσικό κλινικό αυτοσχεδιασμό και η μόνη που έχτισε τη θεωρία της πάνω στο μουσικό κλινικό υλικό που προέκυψε από τη μουσικοθεραπευτική πρακτική.

Ο Paul και ο Clive διαμόρφωσαν μια μουσικά ελεύθερη ματιά πάνω στη μουσικοθεραπεία και διατήρησαν έτσι τη μουσική ελεύθερη από εξωμουσικές θεωρίες. Μετέτρεψαν τον αυτοσχεδιασμό από θέμα που αφορά μόνο τους επαγγελματίες μουσικούς σε σοβαρό ζήτημα που αφορά τον κάθε άνθρωπο, ελευθέρωσαν το ‘μουσικό παιδί’¹² και τον *Homo Musicus*, ελευθέρωσαν την εσωτερική βαθιά πίστη του κάθε μουσικού πως η μουσική ‘συμβαίνει’ για να φροντίζει τον άνθρωπο.

Το παρακάτω απόσπασμα από το τελευταίο βιβλίο του Clive επιβεβαιώνει τον χαρακτηρισμό του *ελευθεροποιού* που του αποδίδω.

«Ίσως να περιμένω κύματα που δεν έχουν ακόμη φανεί να αγκαλιάσουν την ακτή της πιθανότητας. Είμαι ευγνώμων που υπάρχουν τόσα να γίνουν, να μάθουμε, να ανακαλύψουμε, να γιορτάσουμε, να μοιραστούμε και ένας απέραντος ωκεανός δημιουργίας και αγάπης περιμένει να ελευθερωθεί» (Robbins 2005: 95, ελεύθερη μετάφραση).

Ο τελευταίος μουσικός ελευθεροποιός έφυγε τον Δεκέμβριο του 2011 έχοντας αφήσει πίσω του γενναία δώρα. Έχοντας υπηρετήσει, για πενήντα περίπου χρόνια, όλες τις παραπάνω πράξεις ελευθερίας και γενναιοδωρίας, έχοντας ζήσει και χαρεί τα αποτελέσματα αυτών των προσπαθειών, ο Clive Robbins έφυγε γενναιοπρεπώς¹³, όπως αρμόζει σε έναν ευγενή. Ο Clive Robbins είναι πια ένα πρόσωπο ιστορικό και ο Fraser Simpson στο *Every Note Counts* μάς προσφέρει μια συναρπαστική περιήγηση στο οικογενειακό του άλμπουμ.

Βιβλιογραφία

- Δημητράκος, Δ. (1951). *Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης*. Αθήνα: Αρχαίος Εκδοτικός Οίκος Δημητράκου.
- Nordoff, P. & Robbins, C. (1977). *Creative Music Therapy*. New York: John Day.
- Robbins, C. (2005). *A Journey into Creative Music Therapy*. Gilsum, NH: Barcelona.
- Simpson, F. (2007). *Every Note Counts: The Story of Nordoff-Robbins Music Therapy*. London: James and James.
- Simpson, F. (2009). *The Nordoff-Robbins Adventure: Fifty Years of Creative Music Therapy*. London: James and James.
- Φρουδάκη, Μ. (2009). Βιβλιοκριτική: “The Nordoff-Robbins Adventure Fifty Years of Creative Music Therapy” του Fraser Simpson. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, 1(2), 104-107.
- Winnicott, D. W. (1971). *Playing and Reality*. Harmondsworth: Penguin.
- Zuckerkandle, V. (1973). *Man the Musician*. New Jersey: Princeton University Press.

Προτεινόμενη παραπομπή:

- Φρουδάκη, Μ. (2012). Βιβλιοκριτική: “Every Note Counts: The Story of Nordoff-Robbins Music Therapy” (Fraser Simpson). *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, 4(1), 45-48. Ανακτήθηκε από το <http://approaches.primarymusic.gr>

¹² Το ‘μουσικό παιδί’ (Music Child) καταγράφεται από τους Paul Nordoff και Clive Robbins ως μουσικοθεραπευτικός όρος (Nordoff & Robbins 1977) και αναφέρεται στην εξατομικευμένη μουσικότητα που είναι έμφυτη σε κάθε άνθρωπο και την οποία ο μουσικοθεραπευτής καλείται να αφυπνίσει κατά τη διάρκεια των συνεδριών αξιοποιώντας τον πλούτο των στοιχείων της μουσικής σε δομή και περιεχόμενο.

¹³ Γενναιοπρεπώς - όπως αρμόζει σε έναν ευγενή (Δημητράκος 1951).